

**Disputatio medica inauguralis de animi commotionum vi medica /
[Christian Mentz].**

Contributors

Mentz, Christian, active 1700.
Pauli, Johann Wilhelm, 1658-1723.
Universität Leipzig (1409-1953)

Publication/Creation

Leipzig : Brandenburger, 1700.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/xjufgecy>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

DISPUTATIO MEDICA INAUGURALIS
De

ANIMI COMMOTIO- NUM VI MEDICA,

QUAM

Annunte DEO

Consensu & Autoritate Gratosissimæ Facultatis
Medicæ Lipsiensis,

P R Æ S I D E

*Viro Nobilissimo, Amplissimo, Excellentissimo &
Experientissimo*

D O M I N O

JOHANNES WILHELMUS PAULI,

Phil. & Med. Doct. Facultat. Medicæ Assessor
Gravissimo,

Patrono & Præceptore maxime de venerando,

PRO LICENTIA

Summos in Arte Medica Honores suo
tempore obtinendi,

publicæ ventilationi

d. 30. April. A. O. R. MDCC.

H. L. Q. C.

submittit

CHRISTIANUS MENTZ, Longo-Saliss. Thur.
Med. Baccal.

DEO
PATRIÆ
PATRONIS
atque
AMICIS.

P R Æ F A T I O.

MUtuam adeo necessitudinem non animæ solum & corporis esse, ut incommoda ex æquo invicem partiantur; verum quoque singulas corporis integrantes partes, quas solidarum, fluidarum & spirituum titulo communiter insigniunt Doctores, miram plane inter se colere amicitiam, atq; ab una ex illis læsa statim ad reliqua damnum migrare, tam frequenter observatur in Praxi Medica, ut vix elabatur dies, quin novis experimentis ejus rei veritas confirmetur. Nec aliud commercii vinculum in cunctis his deprehenditur, si versa vice in illis perpendere velimus alterius cujusunque in reliquas, sæpe adeo notabili ac summe celeri cursu, redundantia commoda, ut, etiam si omnes simul videantur morbo implicitæ, una tamen ex his restituta, reliquis sponte & subito redeat etiam salus. Non vacat in præsentiarum per exempla ire, ac fusius veritatem asserti in singulis comprobare, nimis enim prolixum id foret, &

chartarum angustiam, qua solenniter disputationes includuntur, multum superans; Præterea si verum fateri velim, omnem humanum captum transcendere puto, explicare, quomodo anima immaterialis, hinc certa ratione ἀπαθὴς, à re quadam extensa & materiali, quale corpus nostrum cum omnibus singulisque suis partibus est, affici possit, aut quis qualisque ejus sit impetus in corpus: Hinc frustraneū penitus credidi laborem in re tali, quam nullo modo assequi mortalibus licet, ac potius animum applicare cœpi corporearum partium harmoniæ oppido insigni, & imprimis, nescio quo fato incidi in **Vim medicam**, quæ ex animi commotionibus in **Cura morborum plurium** oritur, inque illa perscrutanda mei quid humeri valeant, quid ferre recusent, tentavi. Et sic præsens nata est **Dissertatio**, quam Tuæ Censuræ B. L. nunc subji-
cio, simul ea qua decet animi submissione rogitan-
s, ut oculo benigno eam adspicere non grave feras, mihi-
que favorem concedas, Atheniensium Dictatorum Autoritate quondam latæ Legis, qua cautum erat, ut primitus exhibita nulla exploderetur fabula, ideo, quod Artifices usu demum & exercitio frequenti fiant, nec statim, ut de Poëtis dicitur, nascantur.

§. I. Ut

UT igitur viam mihi præparem ad debite explicandam Vim medicam animi commotionum, opus erit, præmittere doctrinam de nomenclatura & acceptione terminorum, quos rubrica tenet. Facile autem erit, ut ostendat procedam, explicatu, quid per vim intelligam. Etenim Vis, s. quod idem est, Virtus in generali sensu sumpta, significat potentiam sive facultatem rei alicujus, ex qua ista res effectum quendam præstat actu vel potentia. Celebratur hinc apud Philosophos varia vis, v. g. supra naturalis de DEO, naturalis de Creaturis corporeis, animata de homine & brutis, inanimata de metallis & lapidibus, insita de rebus naturalibus, accessoria de artefactis. Translatus postmodum est hic terminus ad Medicorum quoque Scholas, in quibus solenniter medicam seu medicamentosam vim dicimus potestatem medendi sive morbos sanandi, quæ in diversis rebus, remediorum nomine insignitis, observatur.

§. 2. Vellem nunc, ut mihi etiam liceret eadem brevitate exponere significatum animi commotionum, sed frustra id opto, nam cum pariter varia sit acceptio vocum harum, necesse est, ut prius eas ab ambiguitate liberem. Sumitur vero animus quandoq; pro indole nativa, v. g. dum *Virg. l. 2. Georg.* de arboribus scribit, quod cultura exuant animum Sylvestrem: Deinde pro audaciæ & desperationis Synonymo habetur ap. *Juvenal. Satyr. 6.*, ubi invehitur in illos, qui iram & animum ex crimine sumunt: porro, quibusdam animus idem plane est, ac anima immaterialis, rationalis sive mens, hinc ponitur pro cogitatione, & dicitur, quod per illum sapiamus: tandem

A 3

tandem accipitur pro spiritibus sive materiali vitæ ac sensuum principio, vel, ut Aristoteles loquuntur, pro forma substantiali sive anima vegetativa & sensitiva, & hoc sub sensu etiam mihi in præsentem non minus venit, ac Medicis aliis syncope animi vocatur Delirium.

§. 3. Restat adhuc subjicienda in eodem examinis vox commotionis, ubi nota est, ubi inde accipi pro simplici motu locali, quæ nimirum aliquid est spatium in spatium transferre, g. oculus aut manus; alio tempore commovere denotat idem ac excitare, v. g. bellum, tumultum &c: Veruntamen hæ acceptiones non satis exhauriunt vim termini nostri, si prædicetur de animo, tunc enim non iram tantum aut insaniam uti vult Cicero, sed omnia in universum pathemata & sensationes, jucundas non minus, quam tristes sive dolores, principio vitæ & sensus impressos, indigitat ex *Peripateticorum Willisique* sententia, quam ipsam nunc quoque meam facio.

§. 4. Patet igitur ex his statim, quodnam subjectum inhæsionis commotionum animi statuam, sc. materiale illud principium vitæ & sensuum, quod cum Philosopho ejus sectatores animam sensitivam, alii vero spiritum hominis vitalem, uti modo monitum, dicunt. Hæ enim moleculæ, ob texturam summe subtilem, & plus quam ætheream, præ cunctis reliquis corporis nostri partibus sunt aptæ, ad impressiones objectorum sensibilium suscipiendas & transvehendas, imò cum insuper concessam à prima creationis origine sentiendi, facultatem habeant, etiam illas ad cognitionem objecti determinari, & vere percipere ac sentire, firmiter mihi est persuasum.

§. 5. Ad asserendum vero hoc adigor, quod animi commotiones non in hominem solum, sed bruta quoque cadant, in quibus nullum aliud, præter hoc activum
prin-

principium inesse observatur, à quo effectus hic possit sperari. Solidæ namque partes non minus quam fluidæ, quascunque etiam in ipsis nobis concipiamus configurationes & mechanismos, propter nimiam materiæ crassitiem ineptissimæ manent manebuntque, quicquid etiam de illarum singulari plane conformatione quidam e recentioribus somnient: quamdiu enim corporeitas ac crassities insensus incurrens in ipsis deprehenditur, nulla figura, seu sit sphærica, seu cylindrica, elliptica, triangularis, cubica, hexagona, heptagona, polyedrica, & nescio quæ non alia, in se aut sola, ad sensum perficiendum erit apta.

§. 6. Audio hic equidem Dn. Renatum des Cartes cum suis affectis mihi occlamantem: falsam esse plane sententiam, de brutorum animi commotionibus, quæ enim, inquiunt, carent sensibus, carent quoque animi commotionibus; Verum, ut libere quid sentiam eloquar, nulla opinio mihi videtur magis veritati obloqui, quam hæc: nam cur natura sensoria adeo exacte nostris conformia finxit in bestiis si usus eorum nullus est, & bruta machinas sistunt nudas, sensuque destituuntur omni? cur quæso venaticus canis odore solo discit vestigia fugientis cervi, capreoli aut leporis? cur canis herum suum caudæ motitatione aliisque blandimentis, ignotum verolatratu morsibusque excipit? cur esuriens, heri sui manum aut pedem blande vellicat, aut aliis gestibus latrantis sui stomachi signa dat? Alias ut taceam singulares plane actiones brutorum, quales sunt Elephantum ac Simiarum, de quibus Orientalem Indiam peragrantes, stupenda penitus literarum monumentis consignarunt in suis Diariis. Quibus additur merito elegantissima observatio, quam habent *Ephem. Germ. D. 2. A. 9. o. 71. p. 115.*
de

de Lupo, qui cicur, catehæ affixus, de nocte pro labitu
millo liberabat collum, & vicinorum cohortes anserum
& gallinarum invadebat, ad auroram vero domum re-
diens nequam, collo rursus affabre necebat vincula,
donec tandem domestici, ejus vafritiem subolfacientes,
in flagranti delicto eum deprehenderent. Videantur
quoque, quæ pro hac sententia defendenda *Job. Rajus Sy-
nops. method. Anim. Quadrup. p. 5. sqq.* affert. Proinde ju-
re in vehi in negantes videtur *Cardanus*, optans, ut co-
gantur mordacis canis crura premere, aut in via inculta
ac salebrosa equo vehi oculis orbo, damno enim suo
ipsum tunc esse experturos, num sentiant bruta nec ne.

§. 7. Nondum si hæc sufficiant, provoco insuper
ad S. S. testimonia, non simplicem sensationem tantum,
sed cognitionem, prudentiam & sinceritatem de brutis a-
nimantibus passim adstruentia, quibus tam clare loquen-
tibus fidem adhibere nolle, impium ac nefas omnino est.
Et quid multa? adeo evidens est, brutis inesse animi
commotiones, ut neminem, nisi præconcepta opinio-
ne penitus occæcatum, id fugere possit. Nonne enim læ-
sa dolorem sentiunt, & ea propter vociferantur, aut ira-
scuntur, oculisque, rictu oris, latratu, ac aliis signis in-
dignationem suam sufficienter indicant, & beneficiis
affecta, red hosti re illa blandimentis laborant? ut taceam
illorum instinctum naturæ, sive illas actiones, quæ uni-
cuique brutorum speciei a primis quod dicitur incuna-
bulis conveniunt, & naturaliter connascuntur, seseque
potissimum exserunt, dum insito quodam impulsu ea
oderunt & averfantur quæ ipsis nocere, & sectantur
aut amant, quæ conferre possunt, aut in sui denique
propagationem abeunt, quæ tota die notare in ipsis
possumus.

§. 8. Ruit

§. 8. Ruit igitur pene sponte hypothesis, quæ solum animæ rationali facultatem sentiendi, & hinc commotiones vel passiones concedit, argumenta enim, quæ pro ista confirmanda adducunt, solvi ni fallor facile possunt. Est autem primum ex illis, quod nulla fiat sensatio sine cogitatione, quæ unice menti propria sit, & quidem, uti Philosophi loquuntur, in quarto modo. Respondeo enim negando minorem; proprium siquidem in quarto modo, uti notum, omni soli & semper competere debet: Sed cogitatio de omni anima rationali dici non potest, nam mihi concipere haud possum, quod infantum in utero adhuc hærentium, aut etiam recenter natorum, mens conscia fiat perceptionum, & super illas reflectatur; nec soli competit, cum & DEO & Angelis illa adscribatur in S. Literis, & bruta sæpe suo modo cogitare observentur, quod *Rorarius* pluribus Exemplis demonstravit in peculiari *Tract.*, cujus Tit. est, *Quod bruta magis utantur ratione, quam homines*; quibus merito annumerantur effectus imaginationis brutorum, oppido similes illis, quales à gravidis fœmellis in fœtum derivantur subinde: Sic notum est in ovi putamine depictam fuisse Cometæ faciem, & ex alio gallinæ ovo prodiisse pullum milvino capite præditum, cujus testis est *Job. Marc. Marci à Kronland Phil. Vet. Rescit. P. III. S. 1. Subs. II. p. 281.*; Tandem nec semper cogitat, hinc plura incogitanter fiunt, non solum nobis vigilantibus, sed imprimis tempore somni, quem ideo non male *Aristoteles Ethic. l. c. 13.* animæ otium dixit.

§. 9. Secundum illorum argumentum est, quod corporea anima, qualis sensitiva observatur, vi suæ essentiae, utpote in sola extensione consistentis, omnino inepta sit ad sentiendum & cogitandum. Si ad hanc ob-

jectionem licitum mihi est dicere quid sentiam, puto, extensionem animæ corporeæ non reddere eam penitus incapacem ad sensationem, aliàs ipse *des Cartes Epist. 6. P. 1. p. m. 108. Ep. 67. p. 188.* non expressis docuisset verbis, brutorum sensus tantum ex mechanica conformatione dependere, & *Ep. 54. p. 67. & 69.* passiones in illis natas vehementiores longe esse, quam hominum. Sed ne monstri quid alere hoc meum assertum forsan videatur, clarius ut me explicem necessum est. Dico igitur, me ambabus concedere, talem cogitationem de materiali anima non posse dici, qualis observatur in mente juxta Cartesianos, nihilominus primam & alteram ejus operationem, h. e. perceptionem & judicium, suo modo adesse in brutis, ex antea adductis clarè liquet, ut ut tertia & quarta, Ratiocinatio puta ac methodus, vel plane non illi competant, vel non adeo in excellenti gradu, uti animæ rationali.

§. 10. Manet itaque inconcussa opinio nostra de primario animi commotionum subjecto, absolute spectato; nihilominus si in homine eæ considerentur, negandum non est, plerumque concurrere mentis cooperationem, veluti qua motus ejusmodi animæ sensitivæ sive spirituum solenniter determinantur, corriguntur, ac compescuntur, idque si acciderit, vix unquam extra orbitas egreditur impetus illorum. Accidit tamen quandoque, ut dictamini rectæ rationis repugnet anima hæc materialis, & frænum à ratione injectum non modo mordeat, sed etiam calcitrando contra has habenas, easdem rumpat, & hinc equi effrenis ad instar quaquaversum feratur; hoc igitur si contingat, non solum omnes functiones, à spirituum motu dependentes, turbantur, sed sanguinis rivus reliquorum-

rumque humorum cursus quoque in *ἀναξίας* adigitur, ac ipsi animæ rationali simul alterationes notabiles inducuntur; imò si tandem illa plane superior facta, hanc captivam ducat, miserrima omnino fit hominis conditio, quia eo ipso bestiis non tantum simillimum redditur animal rationale, sed etiam deterius longe evadit, ratio namque brutalis facta, ad omnem excessum ducit, sunt verba *Willisi de Anima brut.* c. 7. p. 64.

§. 11. Præmissis his nunc animi commotionum formalitatem, seu ut clarius loquar, notionem, qua mihi illas concipio, tradam: quod vix commodius fiet, quam ostendendo, universa pathemata, quocunque etiam nomine veniant, commode in duas classes dispesci posse. Aut enim in illis spiritus circa objectum aliquod versantur bonum, aut circa malum: bonum si fuerit, delectantur illo, hinc semper ex interioribus feruntur ad exteriora, seu ut stylo recentiorum id efferam, ab intuitu objecti grati in elatere nimis expanduntur: malum vero reformidant, adeoque dum istud fugiunt, sese ex partibus exterioribus recipiunt ad interiora, vel si mavis, eorum elater comprimitur ac quasi figitur.

§. 12. Effectus igitur animi commotionum occurrit in spiritibus, hoc vel illo motu agitatis; semper tamen ille diversus, h. e. plus vel minus talis existit, non solum pro objectorum malitia & bonitate diversa, verum quoque prout hæc mala vel bona aut sunt præsentia, aut futura, aut præterita. Præsentia siquidem omnium vehementissimum motum in illis concitant, qualis etiam non raro est, qui à futuris excitatur, si nimirum prope immineant; Quod si vero è longinquo saltem appareant, notabiliter etiam infringitur impetus: magisque adhuc in præteritis, utpote quæ motum imper-

tiunt omnino mitissimum, imò haud raro penitus contrarium.

§. 13. Alter effectus notatur in sensatione ac reflexione super objecta, unde posthac resultant ideæ variæ, quæ subinde diutissime & per longa satis spatia impressæ manent, ac iterum iterumque repræsentantur, adeo ut talia subjecta nil aliud cogitent aut loquantur, nisi animo infixam hanc ideam, maximaque sæpius cum pertinacia ac morositate ad versus omnes, qui contrarium defendunt, pugnent. Alio tempore minus infixæ hærent impressiones, sed brevi interposita mora cunctæ rursus dimittuntur, sic ut ne tantillum restitet, quod Memoria suo tempore reddere possit. Sicuti vero in priori casu vix aliter fieri potest, quin summa inferatur injuria functionibus cunctis, ex commotione ista spirituum summa: ita in altero aut penitus nihil sequitur sinistri, aut tam celeriter omne dissipatur iterum, ut non mereatur considerari.

§. 14. Tertius effectus in fluidis corporis partibus se manifestat, quæ quandoque exagitantur & summo cum impetu per universum illud moventur, sic ut inde vel tumeant solum notabiliter vasa, vel ab ebulliente nimium sanguine, æstus & Hæmorrhagiæ gravissimæ nascantur; Ab aliis plane contrarium accidit, nempe sistitur humorum motus, imò textura & fluiditas nativa ab ipsis simul tollitur, unde facies pallescere, & motus organon contremiscere, corporique universo extremum non raro periculum imminet.

§. 15. Quartus effectus in solidis conspicitur partibus, imprimis nervis & fibris motricibus, quæ distenduntur, moventur, ac concutiuntur sæpe gravissimè, ab huc vel illuc fluentibus spiritibus. Hinc oriuntur, nobis insciis, & sæpe invitis, miræ istæ, solennes tamen,
oris,

oris, manuum, pedum, pluriumve internarum partium commotiones, e. g. ut indignabundi, cum impetu pedes allidamus terræ; gaudentes, cum júbilo subsulemus, erectisque supra caput brachiis cachinno solvamus; mœrentes, frontem corrugemus & suspiria ducamus frequentia; timentes fugiamus, cum tremore artuum; irati, furiis agitemur; rem despicientes, labia & nares contorqueamus; & imprimis oculos ad quasvis perturbationes ita pene solenniter conformemus, ut ex illis nostri animi sensa legi, & quasi in speculo cerni ab adstantibus prudentioribus facile valeant. Quid, quod insuper factò hoc spirituum impetu, indeque orta fibrarum commotione, circumfluentes humores nunc urgeantur ac trudentur quaquaversum, nunc versa vice, à contrario spirituum fluxu & retrocessione à peripheria ad interiora, constrictis fibris & turbulentis, in suo motu impediantur, imò penitus sistantur.

§. 16. Sed ne quis forsan pro figmentis & mero ingenii lusu habeat, quæ modo de animi commotionum formalitate differui, experimentis quoque rem declarabo, prius tamen nomina præcipuorum horum affectuum erunt recensenda. Sc. affectus animi, qui circa objectum gratum, illudque præsens, versantur, sunt imprimis Ira, Gaudium, Voluptas, Amor cum fruitione conjunctus; qui bonum objectum, futurum tamen, habent, nominantur Spes, & Desiderium &c.: Ingrata præsens idea in Terrore, Dolore, Odio. Tristitia, Invidia, Desperatione; & futura in Metu & Audaciâ deprehenditur: Præterita denique objecta mala iridem Voluptatem ac Gaudium, Exultantiam &c.; bona vero Dolorem & Tristitiam concitant &c. Cuncta igitur, quæ in præcedentibus de duplici motu spirituum,

B 3

tuum,

tuum, aliisque effectibus exinde oriundis monui, facile de singulis his pathematibus comprobari possent, nisi nimis prolixum id esset, sufficiet proinde demonstratio in Ira & Terrore, tanquam commotionibus omnium impetuosissimis.

§. 17. Prodeat hinc homo ira suffusus, five enim in illo spectes ruborem faciei subito excitatum, five oculorum micationem, five Vultum horridum, five musculos per totum corpus subsultantes, five pulsum magnum & vehementem in arteriis concitatum, five sanguinis profusionem non raro satis enormem, ex vasis ruptis natam, five alia plura Symptomata, ubique sanè reperies, quæ, nisi præconceptæ opinionis peplo penitus fueris occæcatus, clarè ac distincte, prædicti spirituum ex interioribus ad exteriora motus, ideæ furiosæ ipsis impressæ, agitationis sanguinis impetuosæ, commotionis & constrictionis fibrarum signa, suggerunt evidentissima.

§. 18. Nec aliud quid, nisi retrocessionem & fugam spirituum ex peripheria, ideam maximè timidam ac desperabundam, sanguinis modum inhibitorium, ejusque coagulationem factam, tandemque fibrarum vel rigescentiam, vel tremulam vibrationem, deprehendes in homine terrore perculso, utpote cujus genæ cadaveris in modum pallescunt, manus, pedes, motusque organa reliqua rigent aut tremunt, sanguis tardius aut plane non circulatur, diaphragma uno sed lento tenore subinde deprimitur, (unde suspiria formantur & gemitus) respiratio gravior fit, lingua torpescit, saliva inviscatur, vox faucibus hæret, ut reliqua taceam concomitantia aut consequentia symptomata.

§. 19. Pa-

§. 19. Patet sic mea de commotionibus animi sententia, quam ideo tam prolixis verbis præmittere sum coactus, ut impofterum sine offendiculo in explicanda earum Vi Medica mihi liceat progredi, quam nunc absque ulteriori ambage explicandam mihi summo. Cum autem, uti jam ex parte monitum est, Vim hanc Medicam animi commotiones in omnes corporis partes exferant, adeoque ex morbis Humorum non solum, sed solidarum quoque partium ac spirituum plures potestatem ejus agnoscant, seseque fascibus his lubenter submittant, de singulis his necessum est differam fusius ac specialius.

§. 20. Incipiam ab humoribus, & quidem primo illorum motu deficiente. Quid notius est, quam à Gaudio, Lætitiâ, Jubilo, Verecundiâ, similibusque affectibus, pallidum faciei colorem cum roseo ac vivido penè in momento mutari? quod non ex alia causa mihi provenire videtur, quam quod torpescens sanguis ad rapidiorem disponatur motum, per agitato ab his pathematibus & animi commotionibus spiritus. Ast semper magis conspicuus fit effectus hic, pro majori vehementia commotionum prædictarum, adeo ut non mirum, si sanguis in articulationibus stagnans, Arthritidemque aut Podagram in illis producens, Iræ beneficio fuerit excussus quandoque, & inde oriundus dolor consopitus, cujus exemplum habet *Horst. l. 3. P. 2. o. 8* de viro summe podagrico, ipso paroxysmo injuriosis verbis à milite in contentionem vocato, qui, utut isto tempore vix pedes de loco movere poterat, tamen exinde ira incendebatur tanta, ut de lecto subito surgere ac in crines jurgiosi antagonistæ involare habilis redditus fuerit.

rit. Simile quid refert *Pechlinus Obs. Phys. Med. p. 464.* de podagrico tubicine, ex vehementi partis affectæ ad lecti postes allisione, à Medicaastro nequam facta, in iram & furorem raptò, ejusque ope ex tempore sanato. Omittam alia exempla, qualia idem Autor *l. c.* refert de diversis belli ducibus, podagrico paroxysmo liberatis, eo momento, cum in aciem cum hostibus esset descendendum; illis namque non est opus, cum ex his satis appareat, pravos humores, firmiter licet impactos, effreno isto spirituum motu è sedibus suis fuisse deturbatos.

§. 21. Nec aliud quid de sero annotatur in motu suo impedito, nam & illud per vehementes animi passionés ex voto quandoq; ad motum disponitur, Veterinusque illi in hærens, hac animi pathematum asperitate excutitur. Dudum id cognoverunt Medicorum Principes *Hippocrates* & *Galenus*, dum in frigidis morbis iram remedii loco laudant; quorum etiam spectat consilium *Cratonis l. 6. Consil.* Illustri cuidam Principi paralytico datum, cui inter alia levís excandescencia comendatur. Et ne sola speculatione inniti assertum hoc appareat, en experimenta: *Horstius l. 3. Cons. Ep. f. 12.* ab Hildano sibi communicatum refert, quendam virum à tribus annis paralyticum, cum nocte quadam urbem, quam inhabitabat, ab hostibus captam intelligeret, è vestigio in tantum furorem actum esse, ut cum civibus suis pugnaturus è lecto profilierit, & strenue steterit in acie, ab omni morbo liberatus. Concordat cum hoc *Valeriola historia l. 2. o. 4.* exhibita, de viro multis annis, pedum usu ex hoc morbo destituto, qui vehementer excandescens, cum incensis ædibus nullus famulorum succurreret ipsi, durissimo namque hoc necessitatis telo adactus præcipientem

tem se per fenestram dedit, indeque perfecte conva-
luit. Et tali excarescentia Titi Vespasiani filium
quoque à partium resolutione liberatum refert *Cratol. c.*

§. 22. Quod de ira nunc adstruxi, id à Gaudio &
Risu itidem est observatum. Gaudio namque podagri-
cos dolores esse consopitos, Autor est inter plures alios
Nic. Pecblin. c. 3. o. 26. p. 467. adducens virum, cui oblato
Consulatus nuncium, quod officium Vir hic dudum
anhelaverat, podagricos dolores, per aliquot septima-
nas jamjam tyrannidem suam exercentes, auferebat,
pedibusque potentiam pristinam reddebat in instanti.
Huc referri quoque meretur cura Podagræ per Musi-
cam, cujus testimonium reperitur apud eundem Au-
torem *p. 472.* Quis enim dubitat in binis his ægris i-
deam gratam vel ex læto illo nuntio vel soni eutonia
ac dulcedine in spiritibus excitatam effecisse, ut ipsi
jucundo hoc sensu afflati, causam morbificam, h. e. sta-
gnantes humores æquali suo placidoque motu dissipa-
verint? Imo alios præterea morbos dolorosos Musica
sola deliniri posse, exemplo suo Carolum IX. Gallia-
rum Regem solenniter comprobasse, referunt Gallicæ
Historiæ Scriptores.

§. 23. Ritus quid valeat in his affectibus, planum
facit *Laurentius de Medices*, de quo *Chronicon Spirense* re-
fert, eum ex recitata sibi historia quadam lepida ad ri-
sum fuisse invitatum adeo salubrem, ut lethaliū do-
lorum & symptomatum omnium fuerit oblitus. Egre-
gia quoque est observatio relata in *Eph. Germ. D. 2. A. 1.*
o. 1. de quodam Musico Melancholia gravissima corre-
pto, cui, pharmaca cuncta respuenti & nihilominus ea
anxie poscenti, Medicus cantici illius ecclesiastici: *Vom
Himmel kam der Engel Schaar* &c. clausulam, quæ sic
sonat:

sonat: Gedultig / frölich allezeit / una cum ejus usitata melodia in charta remedii loco notabat; qua formula inspecta in tantum solvebatur cachinnum æger iste, ut perfecte restitutus, ista statim hora grabatum reliquerit. Desino igitur mirari, cur Hypathenses in Thesalia una cum Spartanis & Romanis risum pro Deo coluerint olim, & tibareni summum bonum in hoc affectu constituerint, cum dolores non minus, quam Melancholiam adeo feliciter pellat.

§. 24. Sequitur nunc vis Medica commotionum animi, in nimio humorum motu sufflaminando ac compescendo. Nota est in vulgus terroris potentia in Hæmorrhagiis narium sistendis, dum adstantes nuchæ ægri frigidam affundunt ex improvise, aut alio strepitu excitato, v. g. bombardæ explosione aut voce stentorea terrorem istis incutiunt. Ipse id aliquando notavi, cum virgini sponsæ tusa esset vena in talo, sangvisq; cum saltu prorumperet desiderato, ex sponsi inexpectato ingressu omnem istum fluxum incantamenti ad instar cohibitum esse, sicut ne guttula, quicquid etiam ageret Chirurgus sollicitus, ulterius potuerit elici. Frequentissimæ hinc audiuntur fœminarum querelæ de mensibus per terrorem suppressis, possemque, si opus foret, plura exempla mihi nota referre, sed satis puto tantum adduxisse, *Epb. Germ. D. 2. A. 8. p. 385. Rolfinck. Epit. Affect. Partic. l. 14. Pecblin. l. 3. o. 24.* Causam phænomeni hujus si cupias, dico, quod Spiritibus per terrorem ad cerebrum retropulsis, isti non ulterius debite influant ad cor, à cujus tamen vigore & activitate localis sanguinis motus dependet potissimum.

§. 25. Insuper tamen terrore aut similis indolis pathemate mutatur tota spirituum crasis, quo ipso etiam sangvi-

sangvini novam induci texturam necesse est, vel ut clarius loquar, coagulatur statim hic, si ipsum deferat elater vitalis, terrore compressus; nisi enim temperamentum ægri & iusta fluidorum mixtio in illis adsit, (quam tamen à priori vix clare & distincte judicare possumus) sæpe loco remedii terror fit causa mortis, *Confer. obs. Dn. D. Hoyer* quæ legitur in *Eph. Germ. D. III. a. III. obs. 47. p. 54.* aut saltem pessimis & lethiferis Symptomatibus dat ansam, prout *Excellentiss. Rivinus* in *Tr. de Peste Lips.* fusius circa explicationem originis & propagationis hujus morbi egregie demonstravit. Proinde moderatam tantum coagulationem sangvinis a terrore, mœrore, ac timore postulamus pro sanandis morbis, cujus felix operatio nititur non solum observationibus §. præc. adductis, sed aliis in super, è quibus adhuc commemoro *Gabriel. Clauderi*, in *Eph. Germ. D. 2. a. 5. o. 196.* relatam, de fœmina diu vexata ebullitionibus sangvinis, de die non solum molestissimis, sed etiam de nocte somnum perquam inquietum reddentibus, quas mœror ex adversa fortuna natus, præter intentionem paulo post sustulit omnes.

§. 26. Sed uti nominatæ nunc commotiones spirituum fluidas sangvinis partes coagulant; ita dantur aliæ, quæ resolvunt spissos & crassos humores, è quibus præ omnibus ira venit nominanda: Facile hinc subscribo citati modo *Clauderi* sententiæ, quam in allegata observatione proponit, nempe ira mediante reviviscere balsamum vitalem in senibus, quatenus mucosam phlegmatis visciditatē, illum solenniter suffocantem, discutiat. Ideoq; non alio ex fundamento gaudiū saluberimum dicit *Fernelius* senibus, & vitæ sedentariæ deditis, aliisque, quibus humorum coagulum fixos pro-

C 2

ducit

ducit morbos. Suppetit nobis testimonium celeberrimus *Peyreskius*, prout à *Gassendo in vita ejus* proditur, hic enim, cum aliquando Rheumate insigni, simulque renum dolore laboraret, & alia vice ex levi Apoplexia paralyticus factus esset, primum affectum, per lectionem præfaminis *Glossarii Archeologici Henrici Speelmanni*, propulsavit, ex altero vero per literas celeberrimi *Tbuanicum* gaudio lectas, & cantum hymni, in honores Lili Rosæque compositi, rediit ex voto in gratiam cum sanitate adversa, in isto temporis puncto: nam aphonus hucusque, cum laudes decantare hymni dicti vellet, recepit libertatem non lingvæ tantum, sed omnium membrorum antehac resolutorum. Addi his casibus meretur cura Jeteri per gaudium concitatum in quodam, cui nuntius referebat, ipsi jam Seni, filium esse ex conjuge juvencula natum. *conf. Pecblin, p. 467.* Nec novum est, Cachexiis felicissime succurri, statim ac ægris animus redit, antea curis aut aliis objectis adversis pressus; hinc Venus etiam non raro medica observatur, virginumque aufert colores fœdos. *conf. Æginet. l. 1. c. 35.*

§. 27. Sed velim itidem hic notetur, spiritus vim suam in persanandis morbis, non semper solum resolvendo humores, exerere, sed simul imminuendo vere quantitatem eorum abundantem, dum eam nunc insensibiliter consumunt, nunc verò ad emunctoria naturalia transferunt, aut per vasa rupta exturbant. Ad primum effectum, h. e. *consumptionem* minus sensibilem, comprobandum, testem voco *Hipp. l. 6. Epid. Com. 5. text. 23.*, ubi Venerem Catarrhalium morborum curatricem pronunciat, illudque exemplo *lib. 1. Epid. text. 71.* confirmat & alio *lib. 1. de Diæta*, Timocharum nempe, *Coryza*

ryza laborantem, Veneris usu curatum esse, quod ipsum quoq; confirmat *Aegineta* observatio *loc. modo cit. adducta*, de diuturno alvi fluxu Venere exsiccato, & *Amati Lusitani*, qui ipsam Dysenteriam impudico congressu esse sanata, *Cent. 2. cur. 47.* prodidit. Pro Altero autem stabiliendo, provoco ad Diarrhœas biliosas & Vomitus, quæ in subjectis quamplurimis oriuntur à vehementi excandescencia, *conf. Ridlin. Lin. Med. A. 4. p. 912.* Huc refero etiam curam Gonorrhœæ vel Pollutionis nocturnæ, à Coitu reiterato expectandam, in illis præprimis subjectis, quæ non tam à debilitate harum partium, quam copia vel seminalis liquoris in prostaticis, vel seminis in vesiculis seminalibus, morbos hos contraxerunt, de qua *vid. Forest. l. 26. o. 11. Campanell. Medicin. l. 6. c. 20. Art. 4.* Pro ultimo tandem militant sanguinis profusiones plus minus enormes per nares, uterum, hæmorrhoides, aliaque plura insveta etiam loca, v. g. gingivas, labia, oculos, aures, imò per universum corporis habitum, factæ, post iram gaudium, terrorem, timoremque, de quibus tot prostant exempla apud Practicos, ut nimius essem, si loca ac nomina eorum darem.

§. 28. Num vero humorum quantitas deficiens pathematum & commotionum ope restituatur, paradoxum videri posset intuitu primo, nihilominus, quemadmodum nemo dubitat, humorum laudabilium depopulationem fieri per Amorem, Studium nimium, & imprimis per Curas, Sollicitudinem, atque Mœrorem, sic ut Curæ *Ovidio* depopulatores artuum jure audiant, & alius Poëta de Studio nimio canat.:

Si pallere cupis, & contabescere morbo;
Et vulgo fieri fabula longa, stude;

ita ex opposito, animum tranquillum & à curis omnibus liberum augere laudabiles humores, & plethoram frequentissime generare, imò & nimiae obesitatis ansum præbere, adeo certum est, quam certissimum. Quid enim quæso frequentius observamus, quam juncei habitus juvenes utriusque sexus, sive civili maritali vinculo ligatos, dum sc. ex voto ipsis cedunt res familiares, brevipingvescere, & sæpe monstrosè obesos fieri intra breve tempus?

§. 29. His absolutis circa vim medicam animi commotionum in cura humorum, pergo ad demonstrationem efficaciam earundem in solidis partibus. Uti vero variæ istæ sunt, si texturam & conformationem spectes; ita etiam effectus diversus pathematum est in illis. In ossa & cartilagines vix, imò ne vix quidem, immediate agere observantur, è contra vero in nervos & nervosas partes, postmodumque in fibras motrices ac membranas adeo evidens est hæc illarum potestas, ut observationum Centuriæ, si necessum foret, negotio haud difficili produci possent.

§. 30. Imprimis tamen ex his animadversione digna est vis referendi obstructions. Supra jam curam Podagræ ac Paralyseos per excandescentiam, hujusque generis alia adduxi exempla, pro demonstranda efficacia, quæ commotionibus animi inest, dum restituit humores vel deficientes in motu, vel peccantes qualitate, quæ cuncta pro confirmanda hac sententia simul militant. Clarius tamen adhuc à priori eam probant carnearum, membranarum, nervearum, & ex his compositarum partium, ab animi pathematibus

bus & commotionibus factæ inflationes, juxta ac inde oriundæ constrictiones plus minus notabiles, harum enim ope excutiuntur & protruduntur non solum infarcti peccantes humores, verùm si forsan, stylo Antiquorum, intemperies sine materia in tubulis occurrat, five ut clarius loquar, si tantum exsiccatae aut crispatae vel spasmo correptæ deprehendantur, non minus illa quoque vitia expansione vitalis elateris per animi commotiones tolluntur feliciter.

§. 31. Effectus hic manifestissimus fit in cura alvinæ suppressionis per metum; exemplum tale habeo à Viro quodam fide digno, qui novit Virginem Nobilem, quæ toties ac imminet aëris tempestas, Diarrhoea vexatur, adeo, ut hac de causa templa frequentare æstivo tempore non audeat, ne turpiter sedare cogatur, si forsan ex improvviso cœlum fulguret aut tonet. Simile quid alii annotarunt in viris robustis, & militibus intuitu primo fortissimis, nam cum esset pugnandum cum hostibus, statim à signo prælii dato, alvus solvebatur timidis his, sic ut braccas replerent sordido onere, non sine risu ac sibilo commilitonum. Quod ipsum in fœmina quadam illustri se pariter annotasse refert *Ridlin. in Lin. Med. A. 3. Mens. Apr. lin. 6. p. 219.* quæ, stypticitate alvina solenni laborans, toties, ac terror vehemens sibi animum percuteret, ab importuna illa sarcina liberabatur, conf. insuper *Epb. Germ. D. 1. A. 9. & 10. p. 244.*

§. 32. In aliis Ira ex eodem plane fundamento solvit alvum; Exemplum nobis referunt Naturæ Consulti de mustela sylvestri seu Viverra, quæ provocata ad iram feces alvinas, foetore insigni imbutas, rejicere in persecutores dicitur, seseque eo ipso

ab

ab illorum insultu liberat. Quale quid de alio quoque animali Americano, cujus nomen excidit, me legisse recordor. Stabilitur insuper assertum observatione *Paullini 92.*, quæ legitur in *App. ad Eph. Germ. D. 2. A. 5. p. 57.* de Ludi moderatore, qui, quamprimum discipuli vel domestici peccarent erga eum, aut acerbiter aliquam illi afferrent, subito excrementa alvi egerebat.

§. 33. Simile quid etiam à risu notamus produci; testes prodeant *Eph. Germ. D. 2. A. 3. 0. 12. p. 20.* sistentes foeminam, quæ nunquam alvum exonerare valebat, nisi profuse in cachinnum excitata, hinc familiares vel joco aut alia re delectabili, liberaturi misellam à scybalis, affectum hunc promovere semper cogeantur: Sine dubio vero non solum diaphragmatis motui impetuosiori ad inferiora in acceptis est ferenda hæc operatio, utpote quo intestinis stimulus additur & calcar, ut ocyssime egerant conclusas fæces: sed simul etiam in ipsis spiritibus exultantibus culpa hæret, quare solenniter videmus, animum serenum & lætum purgantia remedia egregie promovere, & è contra tristem, remorari, sæpeq; penitus cohibere ea. *vid. Pechlin. obs. p. 464.*

§. 34. Ab intestinis venio ad stomachum, cujus motrices fibras Spirituum impetu ad inversum peristalticum motum disponi, vomitumque eo ipso nasci, palam est. Quis nescit, nauseam stomachique ever-
sionem ex adspectu alterius vomentis, vel narratione rei sordidæ excitatam, aut si alimenta non rite cocta vel aromatizata, aut minus usitata, vel penitus sordida exhibita fuerint, aut saltim, ac si propinata essent talia, falso nobis persvadeantur, sæpe tantum ac tam gravem gigni Vomitus, ut vix remediis compesci impetus iste valeat? Nec latere potest similem frequenter
sto-

Stomacho imprimi impetum, ab ira & vehementi excandescencia, alioque tempore à Musica, de quibus effectibus merentur legi *Ridlin. Lin. Med. A. 4. p. 912. Eph. Germ. D. 3. A. 3. o. 182. p. 317.*

§. 35. Subjungo his vesicam urinariam, cujus sphincter in quibusdam subjectis solenniter risu excessivo laxatur, ob nimium constrictas fibras ejus motrices carneas, tunicam mediam efformantes, qualem historiam in Collegio Casuali privato *Experientissimus Dn. D. Langius*, Præceptor meus fidelissimus, recensuit, de quadam puella, cui involuntarie à risu semper fluebat lotium, nisi fasciis ventri arcte circumjectis munita incederet, utpote quo unico medio hucusque admodum rebelle malum sufflaminari potuit, dubio sine ob cohibitum musculorum abdominis enormem motum, quo urinaria vesica alias comprimebatur. Concordat cum hoc exemplo illud, quod in *Act. Hassn. Vol. 3. p. 13.* legitur de virgine, quæ non mingebat, nisi ab ancilla simul mingente admonita, vel facetiis & jocis ad affatim ridendum invitata. In fidem majorem adjungo historiam in *Eph. Germ. D. 2. A. 9. o. 61.* adductam, de Comite quodam, quem pertinax Dysuria per aliquot dies lecto affixum tenuerat, donec terrore vehementi incusso, ex incendiariæ campanæ sono percepto, visaq; simul in proxima vicinia ingenti flamma, curatus ab illa fuerit. Si lubet, adde etiam illum casum in modo citatis *Eph. Germ. D. 3. A. 7. o. 180.* annotatum, de matrona & ex illa natis aliquot filiabus, quæ omnes vesicam levare nunquam poterant, nisi audito stillicidio aquæ ex gutturnio in suppositam pelvim delabentis. Ex quo ni fallor fundamento Ischuriam eam octiduanam quoque solutam puto, de qua videantur *Eph. Germ. D. III. A. I. o. 131. p. 226.*

Cum enim illa nulla attenderet remedia, lege artis præscripta, tandem sanata est à Gryllis campestribus vivis, sub genibus ægri ligatis, ita, ut libere progredi, partesque has sensatas titillare potuerint.

§. 36. Seqvuntur jam phænomena in utero occurrentia. Non referam in præsentì mensium fluxum nunc suppressum, nunc excitatum per animi affectus, ne crambe biscocta apposita nauseam moveat; Non possum tamen præterire Vim Medicam in partu facilitando maxime conspicuam. Certe, quemadmodum timor & metus, indeque nata pusillanimitas, dum sc. puerpera DEo viribusque suis plane diffidens deprehenditur, non aliam nisi infelicem *καταστροφὴν* promittit: ita e contrario ejus animus erectus, hilaris, Deoque fidens, faustum exitum pene solenniter pollicetur. Parant vero illum solæ adhortationes, aut oscula trenebunda à marito inflicta, sæpe felicius, quam confortantium ac Analepticorum apparatus omnis; Quod si nihilominus istis solis pectora hæc meticulosa mulceri non valeant, aliis mediis id subinde obtinemus, quæ tamen nullis innatis operantur viribus, sed saltem quod fiduciam augment, dum sc. effectus infallibiles loquaces mulieres, aut similis farinæ medici de illis prædicant. Refero huc Ætitem, aut oculum leporis mense martio capti, vel frustum cutis Tygridis, pedibus illarum alligata, aut si alio tempore puerperæ fructus momordicæ, donec sponte dehiscat, manu detinendus datur, vel haustus vini cui prius aliquandiu Hierochuntica rosa immersa fuit; Præ omnibus tamen animi commotionibus laudem meretur risus in hoc casu, quippe, cujus quasationibus partûs conatus novi provocantur, matrem uterumque onere suo vel soli liberaturi. *v. Pecclin. Obs. Med. Phys. C. 3. o. 28.*

§. 37. Non

§. 37. Non igitur mirum, si aliquando interni ab-
 fcessus, cuncta remedia fere eludentes, his etiam au-
 sculent animi commotionibus, & inde excitatis con-
 cussionibus. Circumfertur historia de Patre quodam
 purpurato Romano, expulmonum Vomica, mortis
 candidatorum albo à cunctis domesticis inscripto, qui
 tamen ex simiæ præsentis ridiculis gestibus in risum se-
 se effundens, rupit Vomicam, cum sanitatis recupera-
 tione. Non minus probationis loco inservit observatio
 rupti abfcessus cerebri, excitato in ægro insperata occa-
 sione risu, quæ legi potest *ap. Binninger. l. 3. o. 47. p. 307.*
 Et omnium maxime casus Studiosi cujusdam, vulnerati
 inter tertiam & quartam costam, qui ex sanguine intra
 thoracem effuso, nullisque remediis auscultante, certo
 certius periisset, nisi in risum casu quodam solutus, con-
 cussione ista organorum respiratoriorum ejecisset hospi-
 tem hunc importunum, eaque pulmonibus spatium se-
 se explicandi denuo dedisset necessarium, *vide sis Pecbli-*
num.

§. 38. Aliæ leviores obstructions referantur non
 solum citius, sed quoque frequentius. Sic terrori sub-
 inde cedit inflamatio, cujus invenitur testimonium a-
 pud *Rolfinck. Epit. Aff. partic. l. 14. f. 3. c. 12.* Hinc motus im-
 potentia ex hac causa orta huic passioni animæ etiam
 submittit se & fugit non raro. Docebo id ex memoria
Pecblini l. 3. o. 24. p. 454. & Salmuth. l. 1. o. 48., qui uno af-
 firmant ore, se hoc animadvertisse. Nam cum juxta
 priorem pro discutiendo tumore pedis à Medico Spiri-
 tus articularis ad extra jussus esset applicari, isque ad
 ignem ab imprudenti ministro propius admotus flammam
 suscepisset, interulaque inde accenderetur, terrore adeo
 perculsus est æger, ut exsiliens è lecto fuga sibi consulue-

rit proutinus. Alter autem refert, cum cuidam ægro cataplasmata pedibus circumjecta, importunè morfu auferret Sus, hypocaustum ingressa, tam graviter eo ipso esse commotum, sive terrore sive ira, ut illa adhuc die didicerit, insistere pedibus, antehac ad corpus sustinendum penitus ineptis.

§. 39. Et licet alias scirrhusi & carnosum tumores magis deprehendantur rebelles, sæpiusque per longum tempus cuncta conamina Medici & Chirurghi eludant, tamen a terrore etiam hos disgregatos esse videre est apud *Pecblinum*, qui *C. 3. o. 24.* de Medico quodam rarissimum hunc casum refert, scilicet in illo carnosam herniam unico terroris ope esse sanatam. Nec minus in aliis partibus tumores cedunt ad contrectationem & attactum manus cadaverosæ, quod probo testimonio *Soc. Reg. Anglicana Transactionum p. m. 156.* de Verrucis hac methodo curatis, coquus enim aliquis, cui manus erant obsitæ fœdis his monticulis, frictione manus *Heri* sui demortui feliciter illos abegit. Confirmat hoc observatio *Wedelii in Epb. Germ. D. 1. A. 2. o. 11.* & *Samuelis Ledelii in iisdem Epb. D. 2. A. 2. o. 142.* exhibita, qui strumas tali contrectatione ex voto sublatas esse perhibent. Collimant etiam huc, quæ *Helmontius refert Tr. Demens idea. §. 46.* de methodo auferendi stigmata fœtui olim à matre impressa, sola admotione manus hominis longa tabe extincti.

§. 40. Sed missis his, pergo nunc ad Curam morborum, quæ fit per partium solidarum extensionem, inflationem ac turgescientiam. Possem, si vellem, facili negotio satis prolixum catalogum recensere, sed satis erit adduxisse, à dolore, excitato per verbera, vel natibus vel ipsis genitalibus, inflata, impotentiam virilem

Iem curatam esse in pluribus subjectis, quod argumen-
tum prolixè & pro more egregie dilucidatum dedit
Meibomius in Ep. de Ufu virgarum in re venerea, cui adde Re-
sponsum *Bartholini* de hac materia editam ad filii
Meibomii Epistolam, it. scriptum *Paulini de Cura morbo-
rum per verbera*, in quo copiosissima reperiuntur exem-
pla, quæ sufficienter fidem facere dictis possunt. Adjun-
go his exemplis illam restitutionem subitanèam crurum,
per aliquot annos contractura laborantium, cujus men-
tionem injicit *Valeriolus l. 2. obs. p. 82.* Vir namque aliquis
nobilis ira, eaque vehementi, perfusus in famulum
profugum, quem plagis cædere nitebatur, corpus tam
potenter exagitavit, ut confestim distentis crurum
nervis, poplitibusque emollitis, sine tristi sensu incede-
re, & erectus stare fuerit visus. Et quid obstat, quin
hoc in loco etiam apponam historiam, quam *Herodotus*
de Cræsi filio narrat, illum nempe, nativo lingvæ ac
vocis proferendæ impedimento affectum, cum Persi-
dem quendam (alii referunt Cyrum Regem) in Cræ-
sum Patrem irruere velle videret, ira ac metu perci-
tum, vocalem evasisse, altaque voce clamasse: Homo,
ne Regem interimas, vel ut *Valerius Maximus* refert:
Parce Parenti meo, Cyre, & te hominem esse casibus
nostris disce.

§. 41. Clauderem nunc sectionem hanc, nisi mihi ad-
huc incideret notabilis vis animi pathematū in partibus
solidis, suis de sedibus turbatis, restituendis. Possem ipse al-
legare virum, cujus os humeri luxatum, quod Chirur-
gus indoctus reponere, per trium septimanarum spatium,
non poterat, superveniente terrore subitaneo ex tempo-
re sedibus suis magno cū ægrotantis subsequente gaudio,
reddebatur. Nec prætereundum, Herniam ad Scrotum

delapsam terrore intus suscipi, quam observationem ex communicatione Viri cujusdam Consultissimi habeo, qui olim graviter descensu tali intestinorum decumbens, per hoc animi pathema restitutum se perfecte esse, gaudet adhuc dum. Et uteri procidentiam sanari sic posse, dudum docuerunt *Avenzoar & Alcacaris*, Medici Arabes, e quibus illud repetit *Zac. Lusitan. l. 2. o. 95.*; jubent vero hi, ut capite declivi collocetur ægra, & insciæ ad denudata crura lacertæ vivæ ac mures alligentur, qui per femora vagantes, terrorem vel merum incutient, cum repentina uteri reductione. Quod experimentum revocat mihi in animū, illud vulgi, dum ani prolapsum in infantibus restitunt, percussione clunium cum manus vola.

§. 42. Devenio jam ad vim medicam animi commotionum demonstrandam, quæ in spiritibus morbofis se manifestat. Primo igitur excitant spiritus torpidos, hinc supra jam monui de ira, in senibus illam, si modo non adeo frequens aut enormis fuerit, remedium loco esse pro resolvendis humoribus nimium spissis; addo nunc, pro spiritibus ex naturali decremento torpidis, rursus quodammodo exfuscitandis, affectum hunc esse egregium. Idem hoc à Gaudio expectandum, utpote quod moderatum, novam quasi vitalitatem reddit, ac ætatem floridam facit. Nec terrori ac dolori vis hæc deneganda est, nihilque refert, per quodcunque sensorium externum terrificum illud aut dolorem inferens objectum comunicetur.

§. 43. Auditus specimen exhibet *Blegny in Zodiac. Gall. P. 4. p. 34. sqq. in Edit. Germanica*, recensens de quodam belli duce qui nunquam admittere poterat Venæ Sectionem, quin semper incideret in Syncopen
gra-

gravissimam, quam tamen avertere posthac didicit, tympanorum bellicorum strepitu isto tempore pulsatorum: Constat etiam hoc ex historia, relata ab *Hünerwolffo in Epb. Germ. D. 2. A. 7. o. 17.* de quadam matrona, quæ parere nunquam poterat, nisi excitato campanarum sonitu, quo mirifice semper delectabatur; His addi potest Consilium *Villanovani Breviar. l. 4. c. 11.* qui pro discutiendo Veterno, jubet, ut suspendatur pedibus posticis ad postes lecti, prope caput ægrotantis, Sus, & stimulis posthac irritetur, horrenda enim animalis hujus vociferatione omnem torporem subito excuti posse testatur sanctissime.

§. 44. Visus exempla referunt *Nic. Tulpius l. 1. o. 41. & Diemerbroeck Obs. Curat. 10. p. m. 9.* à fulminis nempe horrendo lumine, intempesta nocte cœlitus demisso, ita esse exsuscitatum in binis subjectis vim elateris vitalis, inertem antehac & penitus imbecillem, ut, licet in priorī casu per tres, & in altero per 40. integros annos, nunquam par fuerat, fibris motricibus robur addere ad loquelam, & motum corporis necessarium, tamen isto momento tam valentem esse factam, ut utramq; functionem ornare pro lubitu potuerint, antehac miserrimi homines.

§. 45. Quoad Olfactum, provoco ad Odoramenta, imprimis volatilia ex improvīso naribus admota, quibus insigniter perterriti spiritus exsuscitantur; sunt talia Sal vol. urin. C. C. Sp. Sal. Ammon. recens cum Calc. viv. aut cin. clav. factus, vel miasinata ex pennis perdicum, vel anserum, vel corio, pice, sulphure, Verrucis ac Ungulis equorum, raspatura Cornu hirci, similibusque pluribus supra carbones candentes positis, emissā, utpote quibus præconium ac laus præ cunctis aliis

aliis excitantibus merito competit, cum ægris, omni sensu ac motu in Syncope, Apoplexia, Hyfterica suffocatione, similibusque atrocissimis affectibus correptis, tam prompte & celeriter succurrant, ut omni pene motu carentibus spiritibus nova activitas accedat in isto statim momento, ac olfactus organon vellicare ex improvviso incipiunt.

§. 46. De Gustu testantur Aquæ Apoplecticæ, aut quævis alia acria lingvæ imposita, uti sunt Sal. com., Piper, Cinnam. acutum & alia mordacitate prædita, quæ ori intrudere pro fugandis animi deliquiis præsentibus, & avertendis imminentibus, lippi & tonsores non solum sed quævis aniculæ norunt. Imo si huc quoque vocavero ipsa medicamenta, non me à veritatis scopo aberraturum confido. Frequenter siquidem in hujusmodi subjectis, quæ averfantur ea, uti sunt pene solenniter stolidi infantes, delicatulæ mulieres, imò quandoque etiam effœminati viri, statim ac gustus organum ab illis vellicatur, tumultum in spiritibus, summa segnitie prius laborantibus, eo ipso excitari, variosque irregulares motus in iis produci cernimus.

§. 47. Et sic nec circa Tactum deficiunt exempla. Quid notius est, quam deliquia animi terrore abigi? Jam *Homeri* tempore in usu fuit adpersio aquæ frigidæ, & ea adhuc hodie inter extemporanea remedia primas tenet: cui non male substituitur concussio corporis. In difficili partu, puerperæ pusillanimis aut immorigeræ culpa exorto, jubet vulgus, ut adstantium unus Colaphum infligat misellæ, quod rusticum licet planeque barbarum remedii genus, tamen aliquando profuisse memini. Syncopizantibus & Hyftericis jubent evellere crines e locis sensatis, cum spe certissimæ exsuscitationis.

Com-

Comprobat hoc consilium *Henric. ab Heer in obs. Med. op-
pidoraris o. 19. p. 238.* experimento ebrii, pro Apoplectico
male per quatrimum habiti, quem evulsione pilorum
myrtacis coëgit Medicus, ut clamore & vibratione ar-
tuum, adhuc vivum se esse, adstantibus ac familiaribus,
declararet.

§. 48. Præter hæc, si imprimis spirituum torpor ab
inebriativis dependeat, dolor terrorq; narcosis dissipare
quandoqueprehenditur; Exempla tria ponit *Reiseliuss
in Epb. Germ. D. 1. A. 2.*, primum de cive Ottenvillano, qui
ebrius fimetum ad genua illapsus, cum pro abstergen-
dis sordibus descendisset in aquam frigidam, sublatam
eo ipso temulentiam sensit. Alterum de ebrio in fluvium
incaute delapso, periculo vitæ non minus, quam fri-
gore ex improvise circumambiente corpus, restituto: Et
tertium de juvene, cujus vulnus leve, per jocum infli-
ctum, sanguinem fundebat copiosum, unde temulen-
tus hic, metuens sibi de vitæ periculo, sobrius plane est
factus. Additur his merito cura temulentiae per Aquæ
frigidae vel succi semperviv. maj. cū aceto & nitro mixti,
ad mammas in sceminis, & ad testes in viris applicatio-
nem, cujus curæ exemplum profert *Henr. ab Heer lib. 5
loc. jam cit.*; ut taceam testimonia alia passim à Practicis
prolata.

§. 49. Jam sequitur inquietudinis & motus irregu-
laris spirituum Cura, quam nemo facile in dubium voca-
bit, considerans cum *Pechlino c. 3. o. 26.* gaudium in puerpe-
ris novellis tota die parere oblivionem dolorum omni-
um partum præcedentium, id quod in illis quoque nota-
ri potest, quibus calculus vesicæ à Lithotomo exsectus
est. Quæ Musicæ sit efficacia, infantes docent, quibus
somnus cantilenis nutricum provocatur ordinarie, imo
E & adul-

& adulti idem comprobant, quorum maxime ferocientes spiritus vix citius demulcentur, quam fidium vel aliorum instrumentorum musicorum eutonia; hinc quoties Saulum Regem vexabat rabies, toties citharædus David spiritus istos insanientes & errantes blandimentis soni reducere poterat. In aliis subjectis, metus inquietudines has compescit. Elegans exemplum proponit *Ridlin. Lin. Med. A. 1. p. 283.* de ebrio furente, metu sanato. Evidentiora adhuc sunt testimonia in singultus medela per terrorem, metum, gaudium, promissionem doni &c. de qua *conf. Galen. lib. de Medic facile parab. c. 31., Valeriol. obs. p. 162. Ridlin. Lin. med. A. 2. p. 276. & Eph. Germ. D. 2. A. 9. p. 174. it. D. 3. A. 1. o. 44. p. 61.* Experiuntur quoque hunc effectum Epileptici insultus universales, terrori sc. se submittentibus, qualia facta narrant *Eph. Germ. D. 2. A. 9. p. 353. 370. Barthol. C. 3. o. 41. p. 83. Binninger. o. 29.*

§. 50. Ex hoc fundamento intermittentium Februum medela per animi pathemata non male deducitur. Nam cum ex plurium Medicorum opinione harum Februum formalitas consistat in motu irregulari spirituum, liquet statim à priori, hac methodo compesci illum ex voto posse. Sed magis adhuc copia exemplorum infinita favet theoriæ huic, è quibus tamen sequentia solum apponam: Refert sc. Illustris *Boyleus de utilit. Phil. Exprim. Exerc. 5. p. 282.* Quartanam pertinacissimam per terrorem, ex gliris prægrandis furioso insultu, esse curatam. Idem commemorant *Eph. Erud. D. 1. A. 2. o. 150. D. 2. A. 3. o. 93.,* nempe occasionem curæ dedisse bombardæ improvisam explosionem, & *D. 1. A. 3. o. 150. & 211.* habetur, ex immersione in aquam perterritos tertianarios esse sanatos. Plura profert *Ambrosius Paræus l. 1. c. 23. Rolfinck. Ord. & meth. med. special. com. p. 1024. Blegny Zodiac. Gall. Mens. Jan. Pecblin. Obs. Phys. med. l. 3. o. 24. p. 453.*

§. 51.

§. 51. Interdum ira fungitur medici vice, uti testimonio fulcit *Valeriola l. 2. o. 4. p. m. 82.* his verbis: Quartana laborantem in vehementem iram, meo consilio à suis coniectam, extemplo curatum vidimus, cum nullis antea medicamentis cessisset morbus. Quod exoptato eventu à *Borrichio in Act. Hassn. & postm.* à *Greulichio* imitatum est, & confirmatur à *Schenckio l. 6. o. 53. T. 2.* Nec gaudio talis potestas deficit; Conringium enim aliquando Tertiana decumbentem, gaudio, ex colloquio cum Meibomio, concitato, restitutum esse scribit *Pechlinus obs. p. 466.*, quo in loco idem refert, in alio Tertianario nuntium lætum Febrem cum Jctero feliciter sustulisse. Nec alii affectus virtute ista destituuntur, hinc imminens naufragium aliquando, alioque tempore dolor a flagellis, & alapa inflicta excitatus, & rursus titillatio ex congressu frequenti celebrato, febres debellasse refertur, qua ultimum nominata jucunditate peste laborantem foeminam aliquando restitutam esse referunt Doctores. v. *Pechlin. obs. p. 449. Meibom. de usu flagrorum in re Ven., Eph. Germ. D. 3. A. 2. o. 202. D. 2. A. 10. p. 221. D. 1. A. 10. o. 155. p. 341. & A. 2. o. 188. p. 286.* quibus adde, quæ *Dn. D. Georgius Hoyer* refert de aliquot ægris ex febre ardente graviter delirantibus, ac in furore isto in mare se præcipitantibus, qui derepente ex undis in naves retracti, evaserunt omnes, *vid. Eph. Germ. D. III. a. III. o. 48. p. 55.*

§. 52. Minime culpandus ero, si stupendam fiduciæ & imaginationis efficaciam hic quoque adduxero, seu ea sit de Medico, seu medicamento, seu alimento concepta, semper enim ad amissæ sanitatis restitutionem sola hæc tantum contribuit, quantum omnia reliqua instrumenta ad salutem inducendam necessaria. Certe, nisi Persona Medici placeat, aut saltem non offendat, vix un-

quam medicina speratum consequi potest eventum. Hæc enim est, quæ ægrorum animum erigit, remediumque vires multiplicat ad stuporem, ut recte hinc imperent Doctores, tyrones ad Praxin introducentes, ne ullam licitam prætermittant occasionem, acquirendi in ægris affectum hunc, & acquisitum conservandi, exinde namque Medicorum miseriam & felicitatem pene solenniter dependere. Plures enim sanat, cui plures fidunt ægri, juxta proverbium. Hinc

Si miser est Medicus, medicamina bina venenant,
Si fortunatus, bina venena juvant.

§. 53. Non minor est vis imaginationis & fiduciæ in medicamentum, quod, ne sine exemplis adsim, stabiliunt *Paullini in Ephemer. Germ. D. 1. A. 2. o. 238. & Ridlin. Lin. Med. A. 1. Mens. Jul. lin. 12.*, referentes, cuidam ægroto, qui sæpius, quam opus erat, medicamenta poscebat, à Medico tres e pane similagineo formatas pilulas pro magno arcano esse exhibitas, unde maximum levamen experiebatur. Et quid multa? nonne pene solenniter apud laudabilis fortunæ, nimiumque simul credulos, ægros animadvertimus, si Medicafter aut excellens aliquis Thraso infallibilem curam polliceatur, & medicamenta singularia, h. e. Panaceas, Pilulas Universales & Polychrestas, Astra & Tincturas Solis, Q. E. Gemmar. & Margaritar. aut ipsam mortem mortis crepet, illos citius ab his sanari, quam ab aliis eruditissimis viris, qui imposturas has abhorrent. Simpliciores vero qui sunt ex ægrotantibus, fiducia simpliciiori etiam sanantur. Hinc rustici inquit *Bartholinus hist. de Paralyt. N. T. p. m. 42.* non raro schedulis devoratis curantur, quod propriis observationibus probant *Solenander S. 5. Consil. 15. §. 17. Job. Helwig. obs. med. 86. Schræckius in adjecto scholio, Deusingius in Exam. Pulv. Sympatbet. p. 65.*

§. 54. In-

§. 54. Inter externa fiducia & imaginationis subsidia merito Amuleta refero, de quibus integros tractatus ediderunt *Julius Reicheltus* & *Jac. Wolffius*: Equidem de omnibus Periaptis id non dixerim, quædam enim viribus infitis utique agunt, qualia sunt v. g. Castoreum, Afa fœtida, Galbanum & similia de collo, pro avertenda passione hysterica gestata; ast plura longe sunt, quorum virtus unice à phantasiæ efficacia dependet. Myriades exemplorum facile adjungerem asserto huic, nisi res ipsa pro me loqueretur: Provoco saltim ad trochiscos illos bufoninos s. Zenexon *Helmontis*, quis enim sibi imaginari potest, pestiferum virus eludi posse à ceræ frusto, recrementis bufonis imbuto? Nec aliter judico de Malachite, Asterite, aliisque lapidibus & gemmis gestatis, quorum vires oppido singulares plenibuccis decantant *Marbodeus Gallus*, *Albertus Magnus*, *Levinus Lemnius*, & ex Recentioribus *Anselmus Bœtius à Boode*, docentes, nunc homines imperterritos, fortunatos, amicabiles, & nescio quales non reddi, si auro inclusæ gemmæ istæ de digito vel appensæ saltim gerantur. Taceam schedulas variis characteribus signatas, colloque pro cura febrium aliorumque morborum alligatas, utpote quæ adeo clare docent veritatem effati, ut dubitari ulterius nequeat, unice effectum illorum esse phantasiæ opus.

§. 55. Et hæc phantasiæ s. fiducia operatio tandem se quoque exerit in desiderio cibi ac potus; docet sane frequentissima experientia, cibum, quem ægri avide appetunt, vix nocere, sed sæpe medicamenti vim acquirere, utut secundum regulas Medicinæ illi morbo noxius & contrarius vere sit. Sic multi aquam crudam ingurgitando, haleces ad satietatem comedendo, spiritum vini ingerendo &c. à Diarrhœis,

Colica, febribus, debilitate stomachi, aliisque morbis se liberarunt: Exemplaprostant in *Epb. Germ. D. 2. A. 5. p. 16. in App. A. 9. o. 53. p. 84. A. 10. o. 192. p. 370. D. 3. A. 1. o. 66. conf. etiam Helwig. o. 155. p. 410. Ridlin. Lin. Med. A. 3. p. 378.*

§. 56. Non aliter succurritur aliis imaginationibus stolidis, ægrorum spiritibus firmissimè impressis, puta in deliriis, similibusque dementis ideæ, ut stylo Helmontiano utar, morbis: modo enim satisfiat horum desideriis, incantamenti ad instar curatos illos observamus. Refert *Thomas à Vesa in suis Comment. in Art. Med. Galeni*, quendam ex febre ardente delirantem, enixe postulasse, sibi concedi in stagno illo, quod pavimentum credebat, vel momentaneam saltem immersionem & natatum, aiebat enim, se certo scire, ex illa refrigeratione corporis reconvalescentiam ipsi esse expectandam, quod evenit quoque, cum, consentiente post longas preces Medico, aliquantisper se volutasset supra Solum hypocausti. Hoc suum jus desiderium, quoque exeruisse in Quartanam, testatur *Jagerschmid Epb. Germ. D. 3. A. 3. o. 100.* inceserat namque tali morbo laborantem juvenem cupido saltandi, quare ad nuptias illic loci forte fortuna celebratas properans, animum cupidine hac repletam exsatiat, & ab isto tempore nullum ulterius sensit paroxysmum. In furore uterino cuncta remedia alia superat coitus permissus; Mulierem producit *Panaroll. Pentec. 3. o. 9.* semper extra tempus in gravidationis libidinofissimam, & quævis fomenta lasciviæ impudicissima quærentem, donec utero gerebat, per illud enim tempus exemplar pudoris & prudentiæ erat. Alius fœminæ mentionem injicit *Schenkius*, quæ oestro venereo percita, omnibus pudicitia ruptis repagulis, quosvis ad concubitum invitabat, donec quadam nocte, à quindecim viris compressa

pressa perfecte restituta ad auroram, domum redierit: quale exemplum etiam *Bartholinus Cent. 2. bist. 67.* recitat. Alia ut taceam, de aliis phantasticis ideis hoc modo expulsi, testimonia.

§. 57. Quod si vero ægrorum desideriis satisfieri nequeat, nec voti compotes reddi valeant illi, astu, dolis & strata gematibus decepti non minus sanantur. Exemplum plura felicissimi successus habet *Schenck. l. 1. c. 253.*, sc. fœminam quandam putasse, ventriculo inhærere serpente, & rodere illum, cui Vomitorio prius exhibito, clam talis enecta bestia matulæ imponebatur, unde persuasa, eam expulsam medicamenti ope, convaluit. Vir quidam nasum se credebatur habere urnæ magnitudinis, a qua imaginatione liberatus est astu Chirurgi, qui, accommodato illius naso hepate bubulo, magna frustra rescindebat, cum Euphoria ægri. *vid. Quercet. Diet. & Polybistor. p. m. 255.* Alius cornua se gestare credens, sensit levamen, postquam capiti alligata Cervi cornua serra secarentur. Pictor imaginaria laborans ossium mollitie, teste *Tulpio obs. l. 1. c. 18.* amisit hanc insaniam, & juxta eundem *l. 4. c. 53.* aliis, qui cœcos se credebant, visus est restitutus, solis stratagematibus Medicis.

§. 58. Sed nimium morosos ægros duriora adhuc decent remedia, sc. vi excutiendæ sunt phantasticæ impressiones, per alias passiones ingratas, sæpiusque prioribus exasse contrarias. Notissimum est, hominibus, ex rabiosi canis morfu Hydrophobia laborantibus, metum & abominationem aquæ, plane ineffabilem inesse, adeo, ut nullo modo ejus attactum vel conspectum ferant, quin semper contremiscant cum ejulatu ac murmure, ad eam, imò ad quodcunque fluidum, hinc nec salivam nec sudorem ferunt, multo minus potum assumere possunt: hanc

hancigitur ideam non deferunt unquam miseri hi, nisi cum summa violentia ipsis eximatur illa, quod fit terrore & metu, incusso ex submersione in aquam adeo formidatam, ut nempe nolentes sic discant, stultam istam imaginationem & formidinem aquæ fuisse. *conf. Helmont, tr. demens idea, Lister, tr. de morbis Chron. p. 105. sq.*

§. 59. In aliis, Maniacis puta, Melancholicis, ex amore aliisque causis insanientibus, si nihil amplius proficit, ad scuticam, virgas, ferulas, aliumque similem crudelem apparatus confugiendum est, quorum validis ictibus adiguntur, ut suam ferociam vel inviti deponant, & veniam suæ insanix petere discant. Perantiqua non solum methodus hæc medendi, sed innumeris experimentis confirmata est, ut testantur *Celius Aurelianus l. 1. Tardarum passion. C. 5. Rhases l. 1. Contin. c. 4. Anton. Gvainerius Pract. Tr. 15. c. 8. Valescus de Taranta Philon. l. 1. c. 11. Bodinus l. 5. de Rep. & ex modernis pechlin. C. 3. o. 22.* qui binos tales plagosos nominat Medicos, in insanorum curatione perquam celebres, quorum tanta autoritas erat apud insanos, Curæ suæ concreditos, ut non solum præsentem ipso ne hiscere quidem ausi fuerint, sed etiam absente illo, modo nomen Magistri insonuerit, statim potuerint compesci.

§. 60. Hic terminus Disputationis hujus esto. Faxit Deus ter Optimus terque Maximus, supremus Medicinæ Autor, ut cuncta hæcenus à me proposita vergant imprimis in Sui Divini Nominis Gloriam. Annuat porro ISTE cœptis, faciatque, ut Praxis Medica, cui me futuris temporibus destinavi, in plurimum ægrotantium solamen & refectiorem cedat.